

Irreversible Color Expressions

report no.2

Förord

Denna text är en fortsättning på projektet *Irreversible Color Expressions Åland_2013* report no.1 (Worbin, 2013), det är dock ingen uppföljning på det sätt som antyds i den första rapporten, att göra en visuell jämförelse mellan textilierna över tid. Det kändes inte meningsfullt att lägga så mycket resurser på att försöka avbilda en specifik färg i ett media (textil) och överföra det till ett annat (digital bild) då allt för mycket engagemang lades på själva dokumentationen. Det framstod då mer som en mödosam bevisföring i ett allt för tidigt skeende av en processen som i sig själv är så relativ. Själva färguttrycket på textilierna står i relation till materialet som textilien är framställt av, och själva växten (vart den växt, vilken tid i växtens cykel, eller vilka växtdelar som använts), även vart på jorden och under vilken tid på året som växten och färgningen skett, och hur de färgade textilierna sedan har förvarats och använts påverkar vidare färguttrycket. Det var helt enkelt orelevant att presentera resultatet på det sättet, i det skedet. Därför får denna fortsättning en annan karaktär, med fokus på fenomenet färgförändring och dess upplevelsemässiga dimension, vilka i sig är normbrytande och kräver ökad reflektion och nya undersökande angreppssätt inom ramen för en ny designfilosofi.

Genom *Tröjan*, ett praktikbaserat designprojekt undersöks etablerade färgkonventioner genom en handstickad tröja. Genom att förskjuta förståelsen av färg från en stabil och kontrollerad parameter till ett föränderligt och situerat fenomen, utforskar projektet hur färg och form i förändring kan omförhandla relationen mellan uttryck, material, användning och tidslighet. *Tröjan* har funnits med i en personlig garderob under ett decenniums tid, och här presenteras ett samtal med bäraren av tröjan. Arbetet syftar till att öppna för alternativa perspektiv på kvalitet, värde och livslängd i textila uttryck.

Introduktion

Konsumentbeteenden präglas fortfarande, år 2026, i stor utsträckning av att det fysiska materialet (produkten eller objektet) byts ut när man önskar en ny färg eller ett nytt formuttryck i plagg eller inredning. Samtidigt beskrivs färgade textiliers förmåga att bibehålla sin färg som ett av de viktigaste kvalitetskriterierna inom textil (RISE Research Institutes of Sweden, u.å.).

I efterdyningarna av industrialismens linjära effektiviseringsideal framstår färg och kulör fortfarande som standardiserade, mätbara och därmed repeterbara fenomen genom hela framställningsprocessen och vidare under den tänkta livslängden. Inom textilindustrin specificeras färgen redan från produktionsögonblicket och följer materialet genom hela dess livscykel. Genom färgsystem som NCS (Natural Color System) och Pantone koordineras färgprocessen från skiss till artefakt via standardiserade tester och produktionsled, fram till de rum och plagg vi skapar.

Dagens ideal är att producera ljusäkta färger – färger som inte förändras under användning utan förblir inom givna standarder kopplade till specifika applikationer. Detta kräver kemikalier som har betydande påverkan på både produktionsmiljö och närmiljö, inklusive kroppsnära och rumsliga sammanhang. Inom bilindustrin utvecklas exempelvis lacker som matchar kulörer på fordon som redan exponerats för specifika, uppskattade förhållanden över tid, i syfte att möjliggöra osynliga reparationer där helheten framstår som oförändrad.

Färg är samtidigt ett kraftfullt fenomen med både psykologiska och sociala dimensioner. Den påverkar hur vi upplever rum, material och kroppsnära objekt, och kan förändra stämningar, beteenden och tolkningar över tid. Trots denna komplexitet designas majoriteten av textilier för att behålla sitt färguttryck som något stabilt och oföränderligt, samtidigt som konsumenterna ofta ersätter fullt fungerande produkter innan deras livslängd är slut. Kirsi Niinimäki (2024) lyfter behovet av att förändra det industriella tempot och i stället prioritera längre användningstider, återvinning och återbruk av textila material och produkter.

De ting vi omger oss med speglar, i varierande grad, sina framställningsprocesser och de mer eller mindre visuella val som gjorts från råmaterial till färdig applikation. Genom “digital product passport” (European Commission, 2024) finns en strävan att synliggöra framställningsprocessen och råmaterialets ursprung. Inom ramen för samma institution formuleras även visioner och lagstiftning såsom Green Deal (2019) och New European Bauhaus (2025), vilka lyfter relationen mellan estetik, hållbarhet och samhällslig omställning.

Att designa förändring

Genom *Tröjan*, ett praktikbaserat designexempel, undersöks etablerade färgkonventioner inom textil. Projektet tar sin utgångspunkt i en kritisk förskjutning från färg som stabil och kontrollerad parameter till färg som ett föränderligt och situerat fenomen.

Syftet är att utforska hur föränderlig färg och form kan omförhandla relationen mellan uttryck, material, användning och tidslighet inom textildesign, samt att öppna för alternativa sätt att förstå kvalitet, värde och livslängd i textila objekt.

För att fokusera på färguttryckets föränderlighet valdes ett traditionellt nordiskt tröjmönster som utgångspunkt. Den centrala designfrågan rörde relationen mellan färg, mönster, tidslighet och bärande för att undersöka hur och när förändring framträder i ett textilt uttryck. Frågan gällde även om förändringen skulle vara direkt synlig eller uppstå gradvis över tid, samt vilka färger och färgningsprinciper som kunde stödja detta.

De garner som valdes till mönsterstickningen på tröjan har inte efterbehandlats med betmedel eller andra fixeringsmedel, detta i syfte att undersöka färgernas inneboende egenskaper i relation till ullen, och har valts ur färgskalorna och recept från *Irreversible Color Expressions Åland_2013* report no.1 (Worbin, 2013). Färgskalan till *Tröjan* består av brunaktiga och lågkontrastiga nyanser, valda utifrån ett antagande om gradvisa skiftningar över tid. Närliggande kulörer, exempelvis färgade med havtorn i olika vattenkvaliteér, kombinerades för att undersöka om de skulle närma sig varandra eller i stället förstärka subtila skillnader. Genom val av irreversibla färger gjordes mönstret uttryck ”instabilt”, skulle det föränderliga uttrycket över huvudtaget uppfattas? Hur skulle det isåfall framträda, som en blekning av det stickade mönstret, ett annat mönster eller en variation av samma mönsteruttryck?

Att bära föränderlighet

En handstickad tröja i garner som växtfärgats utan kemisk fixering möjliggör att färgen förändras över tid i relation till användning, ljusexponering och tvätt.

Avsikten är att undersöka hur färg och form förändras visuellt över tid när okonventionella färgningsmetoder används. Begreppet *att bära föränderlighet* prövas genom att låta en person använda tröjan under en längre period, här följer ett samtal med bäraren av tröjan;

Tack för att du har burit och haft denna tröjan i dina ägor, tanken var att du skulle ha den som "din" i två-tre år och nu har du haft den i mer än tio år. Vill du berätta lite... har du vågat använda tröjan?

Ja, men i början tvättade jag tröjan och den krympte lite, så jag började använda den som komboplagg, att jag alltså bar den ihop med en speciell skjorta. Så då behövde jag ha båda, och jag använde tröjan mindre. Men nu när jag ser den igen, bärandet var flera saker, eftersom jag visste att uv ljuset eventuellt kunde påverka färgen blev jag extremt medveten om ifall jag skulle vara utomhus eller inte. Det var ett plagg som blev för dagar när man inte behöver vindskydd men att det ändå är ganska kallt, så den fick en nisch. Gjorde också att jag hade den... yes, idag är det en sådan dag. Men det skulle ju också funka med en skjortan som jag hade, så det blev dom två tillsammans. Ja det är ju en grov tröja, så man måste ju ha något långärmat under...Jag hade velat använda den mer. Tänkte inte på att "undra om det har hänt något visuellt från förra gången", det var mer att den kändes aktiv, att vara ute fick en stor betydelse. Att jag aktiverade genom att bära och att vara ute.

Tvättningen förändrade ju formen i detta fallet, är det något annat som du märkt har förändrats?

Har mer tänkt på tröjan som något levande, bara känslan av att det var aktivt, tröjan är en aktiv del jämfört med andra kläder. Jag lämnade den aldrig ute om jag inte hade den på mig. Det kan man ju göra med andra plagg. Om jag tog av mig den la jag den i skuggan, för då var den bara exponerad, inte buren. Sen tror jag att jag var rädd om den...

För att den var en del av något annat?

*Ja, jag visste att det var du och din mamma, att hon hade stickat den.
Det är något med att veta vem som har gjort den.
Ja, och jag har ju träffat henne.
Tänk om garnet hade varit gjort av får...som jag hade träffat..*

Ja, och vi använde ullen till dina kläder, hade det påverkat dig...

Ja det tror jag...det är saker jag äter som jag vet kommer från grannens gård, men med kläder jag har inget exempel, men jag var i England och dom här fåren, jag kände att jag nästan skulle vilja äta dom för att de har de så bra, de får gå i denna fina miljön, att då få bära det hade ju varit fint, att få låna lite av deras värme. Nu när jag ser tröjan igen, ja just det, det var ju dagarna hemma på altanen... Det var dom dagarna. Tidigare var det mer något jag hade i gaderoben.

Hur var det med den bruna färgen, var den svår att bära med andra plagg i din garderob?

Det gick i perioder, ibland känndes det rätt ibland inte. Men tänkte aldrig att jag ville ha en annan färg, mer formen, att den kröp upp lite på ryggen.

Var det någon runt dig som kommenterade tröjan?

Jag tror inte det, sällan någon kommenterar vad jag har på mig. På jobbet, här så kommenterade andra som också var insatta, annars, nej jag tror inte det.

Hur passade estetiken din garderob?

Jo men bra, jag hade ju denna skjortan, de två var en bra kombo. När jag skulle lämna tillbaka den så tittade jag över den, ja där är några fläckar...

Du har ju tagit hand om denna tröjan väl, använde du den till exempel om du skulle gå ut och jobba i trädgården?

Nja, inte om jag skulle hålla på med jord, kanske mer om det glider över och man börjar göra något annat. Jag har lagat mat i den. Det jag tyckte om var aktiv, att jag blev medveten om att den var aktiv. Hitta dagar som jag inte behövde jacka, så nu minns jag de där fina dagarna på våren och hösten, varma fina dagar, krispiga utan vind.

Det är ändå inga malhål, den ser ändå ut att ha hållt väldigt bra.

Ja, när jag har varit iväg så lägger jag all ull i frysen, även om jag inte sett något. Allt som jag inte tvättar lägger jag i frysen. Så i omgångar hamnar de där. Det fina med Tröjan blev också begränsningen, att vara ute... och nu minns jag du hade en

fråga om hur mycket jag var utomhus och det...när jag insåg att vissa dagar är jag jättelite ute, det var ganska jobbigt. Att inse hur lite jag kan vara ute. Som när man kommer tillbaka från semestern, om jag inte går ut på lunchen sitter jag inne alla dessa timmar, så blev mer medveten om detta.

Skulle du gå ut mer om du behövde lufta din tröja?

Jag har några träningströjor, och jag tycker om att träna saker utomhus, och de är jättetunna och håliga och slitna, använder för skidor, rodd, används varje vecka och tvättar, dom är lite utetröjor, hade varit roligt om någon av dom var...den är så tunn och skön, så den är så skön att använda, ger perfekt lagom värme, en sån hade varit roligt att se om den var färgad på detta sättet, rent färgmässigt. Den jag har är färgad traditionellt, rosa-lila, ingen färg jag hade valt. När Tröjan har varit i gaderoben, har jag haft lite dåligt samvete, nu när jag ser den bara positiva minnen, en ute tröja. Jag vill använda den ute, att se skillnaden är inte så vilktigt, men att aktivera den.

Så det visuella spelade inte så stor roll, mer att du kände till bakgrunden?

Medveten om den långsamma förändringen, tidens gång mer än att jämföra med olika uttryck. Nu har jag lärt mig mer om uv-ljus, att det inte kommer rakt uppifrån, men enfärgat hade också kunnat vara intressant i relation till kroppen. Men även att mönster kommer fram.

Personligt samtal med H. Landin (6 November, 2025)

Tröjan då och nu

2013 var *Tröjan* nystickad. Då framträdde mönsterbilden som mjukare och mindre distinkt, där färger och former flöt in i varandra. År 2025 har uttrycket förändrats: mönstret upplevs tydligare och mer geometriskt, delvis genom att vissa färgskillnader har stabiliserats och andra tonats ned över tid och genom användning.

I den nystickade fasen var mönsterstickningen mer oregelbunden, med former som endast svagt kunde urskiljas. Med användning framträder i stället mer definierade geometriska strukturer, uppbyggda av kontraster mellan de olika garnerna. Samtidigt har andra partier gått från ett mer upplöst, akvarellliknande uttryck – där färger tycks ha flutit samman – till en mer samstämmig färgkaraktär. Förändringen påverkas dock inte enbart av färg. Den stickade konstruktionen har också förändrats genom tid och användning, där materialet har sammanpressats. Detta bidrar till att mönstret idag upplevs som mer kompakt och grafiskt än i sitt ursprungliga tillstånd.

Färgskiftningarna är relativt subtila men märkbara: där den nystickade tröjan innehöll fler varierade brunaktiga toner, framträder senare ett mer enhetligt färgspektrum. En ursprungligen gröngul ton har exempelvis gradvis övergått till en av flera bruna nyanser. Att förstå färg som dynamisk – något som förändras över dagar, månader och år – innebär att användning, tvätt och slitage blir en del av uttrycket. Tröjan bär därmed inte enbart ett visuellt resultat, utan också spår av en tidlig och kroppslig relation. Samtidigt väcker de relativt små färgförändringarna frågan om kemisk fixering alltid är nödvändig för att uppnå färgbeständighet. Även om ljusäktet påverkas av många faktorer, uppstår en möjlighet att vissa färger skulle kunna fungera inom dagens krav utan ytterligare kemisk stabilisering.

I stället för att kompensera behovet av variation genom fler objekt föreslås här en design där förändring är inbyggd från början. Formgivningen får därmed ingen fast början eller ett definitivt slut, utan blir en pågående process. Ur ett designperspektiv innebär detta att arbeta med material som har inneboende förutsättningar för visuell förändring. Designerns roll blir att etablera en initial struktur som kan utvecklas i relation till användning, material och färgens förändring över tid.

Att designa med föränderliga färger innebär att uttrycket inte är slutgiltigt vid tillverkning, utan existerar som en sekvens av tillstånd. Detta kräver en förståelse för hur färg och mönster förändras över tid, där temporala och rumsliga variabler integreras i designmetodiken. Färg får i detta sammanhang en ytterligare dimension bortom kulör och nyans – den blir tidlig. Den designas inte enbart för hur den ser ut, utan också för hur och i vilken takt den förändras. Att bära, använda och vårda ett plagg blir därmed en del av formgivningen.

Havtorn i havsvatten

Ofärgad

Havtorn i kranvatten

Syren

Havtorn i kranvatten

Ofärgade enstaka maskor

Rabarber

Syren

Havtorn i havsvatten

Syren i mönstring

Havtorn i Havsvatten

Syren

Rabarber och Gulmåra i mönstringen

Syren

Ofärgad

En ny designfilosofi

Genom att föra in föränderlighet i sammanhang där färg- och mönsteruttryck traditionellt eftersträvar stabilitet, utforskar *Tröjan* färg bortom sin givna kulör. Designexemplet kan förstås som en del av en designfilosofi som föreslår förändring som en form av beständighet, genom föränderlighet och anpassning.

Detta synsätt öppnar för nya relationer mellan design, konsumtion och materialuttryck. I stället för att ersätta plagg för att uppnå variation kan förändring uppstå genom användning. Ett och samma objekt kan därmed rymma flera uttryck över tid, vilket minskar behovet av materiell variation genom nyproduktion.

Målet är att synliggöra rådande konventioner kring färg och samtidigt formulera en designfilosofi där färgens föränderliga natur kan ses som en integrerad del. Det handlar inte om att välja färg mellan statiska kulörer, utan om att designa för att flera uttryck som kan framträda successivt över tid.

I detta perspektiv skapas variation genom interaktion snarare än genom utbyte av objekt. Förändring uppstår i användningen, där plagget blir en del av en pågående relation mellan material och kropp. På så sätt kan flera uttryck designas in i ett och samma objekt med mer eller mindre tydlighet, vilket möjliggör variation utan ökad materialomsättning.

Referenser

European Commission (2019) *The European Green Deal*. Brussels. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640> (Accessed: 20 April 2026).

European Commission (2024) *EU's Digital Product Passport: Advancing Transparency and Sustainability*. Data.europa.eu, 27 September. Available at: <https://data.europa.eu/en/news-events/news/eus-digital-product-passport-advancing-transparency-and-sustainability> (Accessed: 20 April 2026).

European Commission (n.d.) *New European Bauhaus*. Available at: https://new-european-bauhaus.europa.eu/index_en (Accessed: 21 November 2025).

Recycling and lifetime management in the textile and fashion sector (2024) 1st edn. Boca Raton: CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781003044413>

RISE Research Institutes of Sweden (u.å.) *Textila färghärdigheter*. Available at: <https://www.ri.se/sv/material-och-bestandighet/textil/expertis/textila-farghardigheter> (Accessed: 20 April 2026).

Worbin, L. (2013) *Irreversible Color Expressions*. Textile Research Outlet, The Swedish School of Textiles, University of Borås. Available at: <https://researchoutlet.se/publications/irreversible-color-expressions-aland-2013-report-no-1> (Accessed: 20 April 2026).

Worbin, L. (2018) 'Designing for a start: irreversible dynamic textile patterns', in Wolf, D., Ferrara, M. and Rognoli, V. (eds.) *Diffuse Materiality: Design Practices and Trends*, Cuaderno 70, Notebooks of the Center for Design and Communication Studies No. 70, pp. 81–88. Buenos Aires: University of Palermo.